

2° Arbitri iudicare tenentur iuxta leges regionis, nisi partes eis facultatem rem ex aequo et bono componendi impertierint. Tunc enim ex bono et aequo utriusque partis commodum promovere debent.

3° Cavere summopere debent ab acceptatione personarum, ne scilicet odio, aversione aut nimio affectu abstracti, contra regulas aequitatis sententiam ferant. Quoad caetera, eadem dicenda sunt de arbitris ac de ipsis iudicibus.

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS ADVOCATI ET PROCURATORIS

959. **Principia.** — I. Advocati et procuratores tenentur ex iustitia commutativa erga litigantes, scientiam competentem habere, causam diligentia et studio congruo suscipere ac persequi, et dilationes litigantibus damnosas praecavere; secus peccant, et restitutioni sunt obnoxii, sicut supra de iudicibus dictum est.

II. In materia civili nec advocatus rei, nec advocatus generalis causam certo iniustam sustinere licite potest (1): si igitur eam defendendo obtineat iniustam sententiam, omnia damna inde sequentia reparare tenetur, si ab iis non reparentur, in quorum gratiam iniusta sententia cadit. — S. Lig. n. 223.

A fortiori in materia criminali nec advocatus suscipere potest partes accusatoris evidenter iniusti, nec procurator generalis iniuste accusatum persequi, si eius innocentiam sive in principio sive in decursu aut in fine causae detegat, sed accusationem inceptam derelinquere uterque tenetur.

III. Advocatus a cliente interrogatus debet eius causam serio, et ea diligentia, quam rei gravitas postulat, examinare, fidelitatem illi servare, iustitiam vel iniustitiam aperire, et probabilitatem eam obtinendi aut perdendi scrupulose indicare; secus enim clientem ad sumptus inanes impellet, quos ipse resarcire tenetur.

In causa autem dicenda cavere debet a fraudibus, falsis probationibus, aliisque mediis iniustis contra partem adversam; secus enim pariter omnia damna inde sequentia compensare tenetur.

960. **Quaesita.** — **QUAER.** 1° *An advocati possint defendere causas etiam minus probabiles tum reorum, tum actorum?*

Resp. 1° In causis civilibus affirm. cum sententia communi et certa, quia spem habere possunt, ut veritas elucescat. — S. Ligor. n. 222. — Layman. — Sanchez, contra paucos (2).

(1) Adverte, haec dici de causa civili; secus enim usuvenit in causis criminalibus, quando curis advocati saltem ad miseri-

cordiam impelli princeps potest. Vid. infr. q. 1.

(2) Huic Auctoris responsioni addenda

Resp. 2° In causis vero *criminalibus*, reus semper defendi potest, etiamsi constaret de ipsius culpabilitate, mediis tamen honestis et licitis, seclusis scilicet mendaciis, fraudibus, etc. Ratio est, quia advocatus reum defendens nemini infert iniuriam, et praeterea ex suo officio reo, quantum potest, patrocinari debet. — S. Lig. n. 220.

961. — **QUAER.** 2° *Ad quid teneatur advocatus ratione honorarii seu stipendii?*

Resp. 1° Nihil, generatim loquendo, potest accipere ultra iustum, quod vel lege forte taxatum sit, vel iudicio prudentium est determinandum, habita ratione negotii, peritiae advocati, laboris, quem impendit, et consuetudinis receptae.

Resp. 2° Quod pauperes in particulari 1° tenentur gratuito succurrere etiam cum gravi suo incommodo iis, qui in extrema necessitate versantur; 2° item iis, qui in gravi necessitate existunt, tenentur gratis patrocinari, et quidem sud peccato mortali, non tamen cum notabili suo incommodo; 3° denique etiam in communi necessitate causas pauperum tueri tenentur ex charitate, non tamen cum gravi incommodo: sufficit scilicet, ut aliquid operis, quando ab aliis vacet, eis largiatur. — *Hom. apost. tract. 13. n. 69.*

est exceptio quam S. Alphonsus (lib. 4. n. 222.) hisce verbis indicat: *Notant tamen Lugo, Malderus, Diana, et Lorca apud Salmanticenses* (Tr. 29. *App. de Offic. cap. 4. n. 36.*), *quod hoc currit, si probabilitas sit iuris; nam, si sit facti, etiam in pari probabilitate (quia tunc omnino favendum est reo) communiter dicunt, non licere advocato actorem tueri?* Cui exceptioni, quae ex Lugo (*De Iust. et Iur. disp. 41. n. 7.*) sumpta est, addenda praeterea alia exceptionis pars, quam S. Alphonsus omittit, sed subobscure Salmanticenses (l. c.), et satis clare (ibid.) sic expresserat Lugo: *Idem procedit in causa civili: actor enim sciens, se non posse probare contra possessorem, sed rem manere dubiam, iniuste agit, et eum vexat, cum in dubio melior sit causa possessoris: ergo advocatus sciens, rem semper manere dubiam, atque adeo iudicem debere iudicare pro reo, non potest iuste iuvare actorem petentem sententiam iniustam.* Manifestum est autem,

Lugo hic agere de dubio *negativo*; quod clarius ex dictis alibi (disp. 37. n. 113. et 122.) patet.

Imo advertere licet, in allato S. Alphonsi textu non bene allegari Malderum, Diana, et Lorea. Nam Lugo l. c. disp. 41. n. 7.) non pro sua, sed pro contraria sententia eos affert. Idque etiam Salmanticenses notant, aientes (l. c.): *In tali casu, inquit Lugo contra Malderum, Lorcam, et Diana, non potest advocatus licite etc.* Quocirca ex allato S. Alphonsi textu citra damnum tolli posset vox illa, *Communiter*; quippe sententia Lugonis haud communis est Maldero, aut Lorea, aut Diana. Lugo (l. c.) pro se neminem praeter Salas citat, eumque sequuti sunt Salmanticenses, et deinceps Roncaglia, et si qui sunt alii. At praeter Malderum, Lorea, Diana, et Merolla, quos uti a se dissidentes refert Lugo, quamplures alios, quos Sanchez sequitur, ab sententia Lugo dissidentes videsis apud eundem Sanchezium (*Dec. lib. 4. c. 9. n. 51.*).

QUAER. 3° *Quid exigere possit advocatus, si postquam de stipendio conventum est, cliens inceptam causam deserat?*

Resp. Potest totum exigere, si per eum non stet, quominus litem prosequatur, non secus ac suam operam pro aliqua mercede locans, exigere hanc potest, si per conductorem stet, ne opera compleatur. Excipe tamen si iusta intervenit causa litem deserendi, cum haec conditio semper in conventionem subintelligatur. — S. Lig. *Hom. apost. tract. 13. n. 69.*

962. — *QUAER. 4° Ad quid teneatur advocatus, qui, causa iam peracta, advertit eam esse iniustam?*

Resp. Debet statim admonere de iniustitia causae, ne damno iniusto cooperetur. Neque compositionem suadere potest, siquidem haec non nisi in re dubia locum habere debet. Si vero causam iniustam scienter fuerit prosecutus, omnia damna utrique parti obvenientia compensare tenebitur. Parti enim adversae restituere debet *ex peccato commissionis*, cum causa damni positiva ipse fuerit; suo autem clienti, si in bona fide versabatur, *ex peccato omissionis*; siquidem eum *ex officio* de iniustitia causae admonere tenebatur.

Advocatus tamen deserendo causam, quam iniustam esse detegit, non debet aliam partem iuvare, seu secreta suae causae alteri parte revelare, ut patet ex iure naturali, et expresse docet S. Thom. 2. 2. qu. 71. art. 3.

QUAER. 5° — *Ad quid teneatur advocatus, qui advertens causam esse iniustam, monet quidem clientem, sed eo volente causam prosequitur?*

Resp. 1° Ad nihil tenetur erga clientem, si causam perdidit, quia *scienti et volenti* non fit iniuria.

Resp. 2° Ad omnia damna, quae patitur pars adversa, compensanda tenetur titulo cooperationis positivae.

963. — *QUAER. 6° An, et quomodo peccet advocatus, qui causam iustam mediis iniustis defendit, v. g., si chirographum novum substituat loco prioris amissi, etc.?*

Resp. 1° Peccat contra fidelitatem et veritatem, gravius quidem aut minus graviter pro ratione iniusti medii adhibiti (3). Maioris peccati reus erit advocatus, si non tantum novum chirographum priori substituat, sed illud supponat, quod nunquam extitit. Nec excusari potest ex fine bono, quem intendit; non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.

Resp. 2° *Per se* non peccat contra iustitiam, cum causa iusta supponatur. Attamen per accidens potest iustitiam laedere, et ad restitutionem

(3) Supponitur hic, tum clienti tum advocato constare, sibi ius prorsus favere. Durissimum autem non potest non videri, quod causa cadere debeant mere ob amissi chirographi infortunium. Alioquin vero

adhibitum remedium utique a legibus repellitur, utpote fraudibus obnoxium; sed quoad causae substantiam nulla apparet iniustitia. Per se igitur erit mendacium officiosum. Vid. *infr. n. 28. q. 2.*

obligari, nempe si inde damnum suae parti vel parti adversae adveniat; si enim v. gr. fraus detegatur, facile evenire potest, ut causa utcumque bona in suspicionem deducatur et corruat.

964. *Resolves.* — 1° Advocati peccant contra iustitiam erga clientem, si cum non sint sat periti et idonei, causas defendendas suscipiant; si causae fundamenta vel secreta parti adversae detegant, vel si parti utrique serviant; si ideo quod sibi videantur peremptoria argumenta afferre, alia non spernenda negligant, quia forsitan iudices motivis istis neglectis moverentur; si ad causam dicendam non sufficienter se praeparant, etc.

2° Idem peccant contra iustitiam erga partem adversam, si leges falsas aut abrogatas citent, aut in sensum alienum deflectant, dolum aut mendacia adhibeant, ex quibus iudices aut iurati in iniustam sententiam vel suffragium abstrahantur; item si parti adversae crimina vel vitia imponant falsa, etc.

3° Procuratores partium peccant contra iustitiam, si causas protrahant, si dilationes indebite obtineant, si causam prius acceptatam priori loco non procurent, si partes ad iniquam compositionem adducant, etc.

4° Procurator generalis peccat contra iustitiam, si ex negligentia, ex praecipitatione aut praedicio, ex odio aut acceptione personarum, etc., traducat innocentem in detentionem, in iudicium, et in sententiam iniustam subeundam. Item si accusationem sustinuerit, postquam in causae decursu innocentiam agnoverit, aut graviter de ea dubitaverit; proinde de omnibus damnis accusato subsequens tenetur.

Huc spectat etiam munus referendarii, qui aliquando in causis explanandis adhibetur. Ei quandoque committuntur acta litigantium discutenda, ut postmodum eorum fundamenta quasi in compendium redacta, iudicibus referat. Ex his liquet, quanta scientia, diligentia, peritia et fidelitate pollere debeat referendarius, ut causas debito modo referat, et iudices recte instruat.

CAPUT III.

DE OBLIGATIONIBUS APPARITORIS

965. — Apparitor (*huissier*) ille est, qui ex officio vadimonia (1) (gallice, *citations*) et mandata iustitiae defert, atque executiones a iudice decretas perficit. Hinc apparitoris munus duplex est.

Cum apparitores sint ministri iustitiae, summopere decet, ut perhumaniter suo fungantur officio, ac sui ministerii rigorem et asperitatem

(1) Intellige iussum comparendi in iudicium; nam vox *vadimonium* promissionem comparendi in iudicium potius significat.

temperent, quantum fieri potest. Sufficenter instrui debent de omnibus, quae ad suum munus attinent. Fidelitatem quoque praestare debent in mandatis tribunalis exequendis, aequè cavendo tum a negligentia in munere obeundo, tum a rigore et vexatione erga eos, quos iustitia publica persequitur. Ipsis etiam specialiter cura incumbit, ne ullas formalitates necessarias in actis suis omittant; secus enim iustitiam saepe laederent, atque ad damna inde provenientia reparanda tenerentur.

966. — Apparitores iniuste se gerunt praesertim

1° Si pretio aut favore se corrumpi sinant in praeiudicium clientis, v. gr. denunciations sententiarum protrahendo, negligendo, vel alia faciendo, unde fiat, ut creditor solutionem accipere non possit. Item faciendo quibusdam debitoribus solidariis, ut eos in executionibus non comprehendant.

2° Si tempus ad acta iuridica conficienda praefixum non concedant; si diem falso adscribant (*fausses dates*); si falsum affirmant in actis verbalibus (*procès verbaux*); si tempore praescripto acta iuridica sibi commissa non conficiant.

3° Si lustrantes domos asperius agant, ut aliquod munus extorqueant; si vim iniustam aut aliam iniuriam inferant; si falsum in actibus suis enuntient.

4° Si excedant mandatum iudicis, aut legis statuta in rebus seu bonis privatorum capiendis; si non servent iustum pretium in venditione rerum captarum, etc.; si partem huius pretii sibi retineant, etc.

967. **Quaesita.** — **QUAER.** 1° *An apparitores ad restitutionem teneantur, si pretium supra taxam lege determinatam titulo donationis acceperint?*

Resp. Affirm. per se. Ratio est, quia talis donatio generatim spontanea dici nequit. Unde si excessus pretii sit quid grave, sub peccato mortali ad illum restituendum obligantur. — *Ita communiter cum Salmant.* — Attamen si laborem extraordinarium et indebitum subiissent, aliquid supra pretium ordinarium accipere possent. — S. Lig. (2).

(2) Neque Salmanticenses, quos A. heic appellat, neque S. Alphonsus reipsa quidpiam de Apparitoribus habent, sed disserunt de Advocatis, Notariis, Tabellionibus, Relatoribus etc. Res tamen in idem recidit. Eadem enim quaestio fit de iis omnibus, quibus pro munere quopiam, quod in iudiciis gerunt, merces debeat.

Porro si quaestio cum Auctore instituat de pretio per leges taxato, non est silentio praetereundum *dubium*, quod

tangit etiam S. Alphonsus (lib. 4. n. 231.) scilicet *an lex taxam ipsis (Notariis etc.) statuens obliget in conscientia*. Sic autem ipse respondet: Affirmant Navarrus, Trull., etc. apud Salmanticenses (Tr. 29. cap. 5. n. 18.), *cum sit lex iusta. Sed negant Machad., et Fagund., quia haec lex est poenalis, vel saltem mixta, ideoque non obligat in conscientia, ut de lege mixta tenent Villal., Diana, et alii. Negat etiam Lugo cum Turriano et*

968. — **QUAER.** 2° *An apparitor multiplex salarium exigere possit, si unica et eadem vice vadimonia diversa deferat?*

Resp. 1° Ex lege naturali in se sola spectata affirmandum videretur, quia eandem praestat utilitatem singulis eum requirentibus, ac si pro uno solo iter et operam susciperet, iuxta dicta in *Tract. de Contr. in genere*, n. 757. — Ita S. Lig. *Hom. apost. tract. 13. n. 68. etc.*

Resp. 2° Attendendum est ad statuta locorum particularia. *Ex Iure autem Gallico* hoc prohibetur. Attamen quidquid sit de lege civili, usus invaluit, sciente et vidente Gubernio, ut advocati et procuratores ita rem componant, ut pro singulis vadimoniis apparitores idem fere pretium habeant.

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONIBUS SCRIBARUM ET NOTARIORUM

I. De scribis seu secretariis.

969. — *Scriba* seu secretarius (gallice, *greffier*) ille est, qui scripto refert testimonia, iudicum sententias, caeteraque omnia, quae in tribunalibus peraguntur. Hinc quasi ut dextera iudicis et ipsius publicus et authenticus secretarius considerari solet.

Iniustitias autem varias scriba committere potest, praesertim

1° Si diligentiam debitam non adhibeat ad omnia audita et statuta aut decisa exacte in scriptum referenda; omissio enim in rebus huius generis facile gravi evadere potest.

aliis apud Salmanticenses (ib. n. 19.), *sed alia ratione ductus, nempe quia cum tabelliones, et alii ministri iustitiae vivere debeant ex stipendiis proprii officii, et tractu temporum augeantur pretia rerum, ac expensae iuxta morem circa victum et vestitum; ideo non iniuste ipsi aliquid exigunt supra taxam... Et hanc sententiam Lugonis dicunt Salmanticenses videri hisce temporibus conformiorem aequitati*. Ad quae fac advertas. Salmanticenses (l. c. n. 20.) etiam seposita ratione seu sententia Lugonis, utramque illam sententiam ceu probabilem habere.

Caeterum etiamsi praeferenda, ceu communior, videatur sententia Auctoris, qui aliquin pretium lege taxatum supponit esse omnino *iustum*, ideoque excludit Lu-

gonis hypothesim de mercede per leges antiquas determinata, quae deinde ob actum decursu temporum rerum omnium pretium nimis tenuis evaserit; addendum tamen est, eandem sententiam suas pati exceptiones, sicut exceptiones patitur et ratio allata, quod *talis donatio generatim spontanea dici nequeat*. Nam et multis in adiunctis (Vid. Lugo, *De Iust. et Iur. disp. 41. n. 19.*, et Salm. l. c. n. 24.) prorsus *spontanea* haberi donatio potest et debet, et insuper non omnis donatio etiam minus spontanea carere censenda est eo consensu, qui ad dominium transferendum sufficit. Haud raro enim etiam invitis sese occasiones offerunt, quae donandi necessitatem quandam important, nec tamen quispiam restituendi onus donatariis imponendum cogitat.